

Elma Durmišević- Cernica

O NEKIM VIŠEZNAČNIM UNIVERBIMA U BOSANSKOM JEZIKU¹

U radu se bavimo univerbima – monoleksemskim jedinicama koje su nastale od dvočlane kongruentne atributivne sintagme. Karakterizira ih stilska markiranost, ekspresivnost, ekonomičnost, ali i višeznačnost te kontekstualnost. Posebnu pažnju ćemo posvetiti onim univerbima koji imaju više značenja – polisemični su, pa tako i kontekstualno uvjetovani. U analizi značenja pojedinih univerba kontekst je izuzetno važan, mada kod nekih univerba (*zabavnjak*) ni kontekst nije mogao pomoći u određivanju preciznog značenja (*zabavna muzika : zabavni pjevač*). Tu će u određivanju značenja biti presudan lingvistički osjećaj govornika. Za razliku od univerba, dvočlana sintagma je uvijek precizna, jednoznačna i semantički jasno određena.

Ključne riječi: *univerbi, univerbacija, višeznačnost, kontekstualnost, tvorba riječi, bosanski jezik*

UVOD: UNIVERBACIJA

Univerbacija je tvorbeni postupak nastanka nove riječi od postojeće dvočlane sintagme. Rad M. Ančić-Obradović (1968/1969) “Izvedene imenice i uključivanje značenja ili semantička kondenzacija” možemo smatrati pionirskim² u ovoj oblasti u južnoslavenskoj slavistici, iako je rad kontrastivne prirode: analiziraju se pojave semantičke kondenzacije u ruskom i srpskohrvatskom jeziku. Tako proces nastanka izvedenice od sintagme

---

¹ Ovaj je rad nastao kao dio istraživanja u okviru doktorske disertacije “Normativni i stilistički aspekti univerbacije u savremenom bosanskom jeziku” odbranjene na Filozofskom fakultetu 30. 7. 2020, pod mentorstvom prof. dr. Amele Šehović.

² U okvirima slavistike o univerbaciji kao tvorbenom postupku prerastanja višečlanih naziva u jednu riječ, započeo je govoriti A. Isačenko, i to tridesetih godina 20. vijeka (Stramljić Breznik, 2018a, str. 35).

Ančić-Obradović, pozivajući se na Isačenka, naziva *semantičkom kondenzacijom kompleksnih naziva*, što je, prema Isačenku, “tendencija ka univerbaciji, ka kondenzaciji semantičkog sadržaja u jednoj riječi” (Isačenko, 1958, str. 340, prema Ančić-Obradović, 1968/1969, str. 251). U literaturi se susreću dva naporedna naziva: *univerbacija* i *univerbizacija*, te takvi termini funkcioniraju u literaturi na slavenskim (i neslavenskim) jezicima,³ s izuzetkom slovenskog jezika (*poenobesedenje*) (Stramljič Breznik, 2018a, str. 436), dok je rezultat *poenobesedenja*, tj. univerbacije – *poenobesedenk* (*univerb*) (Stramljič Breznik, 2018b, str. 376). No, prije nego je termin *univerbacija/univerbizacija* postao prilično stabilan, nastanak jedne riječi od spoja riječi istog značenja imao je različite nazive, i to *univerbalizacija*, *kondenzacija*, *semantička kondenzacija*, *brahilogizacija*, *sufiksalna supstantivizacija* (Otašević, 1997, str. 52).

U ovom istraživanju univerbacijom se smatra takav tvorbeni postupak u kojem od dvočlane atributivne sintagme sufiksacijom nastaje univerb – monoleksemska jedinica s jasno izraženom stilskom markiranošću i jezičkom ekonomičnošću, što podrazumijeva da univerbacijom smatramo ono što se u literaturi naziva univerbacijom u užem smislu.⁴

KORPUS ISTRAŽIVANJA: IZVORI I GRAĐA

Korpus istraživanja čine pisani izvori, i to internetski portali i internetski forumi. Također, za potrebe rada, korpus nam predstavljaju i rječnici bosanskog jezika: *Rječnik bosanskog jezika* (Čedić i dr., 2007), *Rječnik bosanskoga jezika* (Halilović – Palić – Šehović, 2010) i višetomni *Rječnik bosanskog jezika* (Jahić, 2010a, 2010b, 2011, 2012a, 2012b, 2014a, 2014b,

³ Bjeloruski: *універб(із)ацыя*, bugarski: *универб(из)ация*, češki: *univerbace*, engleski: *univerbation*, francuski: *l'univerbation*, italijanski: *univerbazione*, makedonski: *универбизација*, poljski: *univerbizacja*, ruski: *универбация*, slovački: *univerbizácia*, ukrajinski: *универбация*.

⁴ Različiti su pristupi univerbaciji u literaturi, pa se tako posmatra u širem okviru i tu se podrazumijeva bilo kakav proces kraćenja višechlanih jedinica. No, postavljaju joj se i uže granice, tako da se tačno zna od kakve višechlane (obično dvočlane) konstrukcije nastaje monoleksemska jedinica (univerb). Tako Otašević (1997, str. 52) jasno govori da univerbaciju treba posmatrati u širem i u užem smislu. Prvi pristup univerbaciji podrazumijeva “opštu tendenciju koja svoju osnovu ima u principu jezičke ekonomije” (Ibid.), pa je tako univerbacija u širem kontekstu “tvorba monoleksemskih nominata na osnovu višechlanih (motivisanih) naziva” (Ibid., 53).

2019a i 2019b). Koristit ćemo kao potvrde iz žargona i *Rječnik sarajevskog žargona* (Saračević, 2012).

U nekim slučajevima oslanjat ćemo se i na usmene izvore koji podrazumijevaju spontani i neformalni razgovor s govornicima bosanskog jezika, čija će nam tumačenja monoleksemskih jedinica (univerba) i njihovo slobodno definiranje, kao i pokušaj skraćivanja dvočlane sintagme, biti od velike pomoći u analizi značenja samih univerba.

VIŠEZNAČNOST I VIŠEZNAČNI UNIVERBI U BOSANSKOM JEZIKU

Prema Gortan-Premk (2004, str. 38) višeznačnost ili polisemija je sposobnost lekseme da se realizira u više značenja. Da bi se prepoznala višeznačnost neke leksičke jedinice, potrebno je da se ista nađe u različitim kontekstima, tj. “u novoj komunikacijskoj situaciji” (Ibid., str. 42).

Već smo ranije naglasili da su osnovne osobine univerba stilska markiranost, ekspresivnost, jezička ekonomičnost, višeznačnost i kontekstualnost. Međutim, kod nekih univerba u prvom planu je, npr., ekspresivnost (*kaubojke* < *kaubojske čizme*), a neki su, zahvaljujući svojoj frekventnosti u pisanom i usmenom izrazu postali ekspresivno neutralni, kao npr.: *naslovnica* (*naslovna strana*) ili *vjenčanica* (*vjenčana haljina*). Kod nekih se, pak, izuzetno izdvaja višeznačnost. I upravo ta višeznačnost, tj. neodređenost značenja nekog univerba, daje “izvanrednu fleksibilnost i bezgranične mogućnosti nijansiranja smisla” (Riđanović, 1998, str. 249). Sasvim je jasno da je značenje subjektivna kategorija (Ibid., str. 247), tako da jezička intuicija govornika, pored svih rječnika, može imati (i ima) presudni značaj u semantičkoj analizi. Dragičević (2018, str. 107) tvrdi da su značenja univerba vrlo nestabilna, ovisna o kontekstu i da su oni leksika u nastajanju. Šehović (2012, str. 413) u svom istraživanju tvrdi da može doći do otežanog razumijevanja višeznačnih univerba, ali da kontekst otklanja te poteškoće, što mi u svom radu i dokazujemo.

Nisu svi univerbi višeznačni, tj. njihova višeznačnost nije potvrđena u istraživanom korpusu, mada smo u anketi⁵ mogli vidjeti da svaki govornik

---

⁵O jezičkoj kreativnosti, a tako i višeznačnosti univerba, vidjeti u anketi koja je provedena među govornicima bosanskog jezika. Ispitanici su imali zadatak da odrede značenja

može, iz svog lingvističkog iskustva, pridružiti jedno značenje ili više njih određenom univerbu.

U ovom radu pažnju ćemo posvetiti analizi sljedećih višeznačnih imeničkih univerba koji imaju tri i više značenja⁶, a navodimo ih abecednim redom:

- *alternativa* u značenju *alternativno rješenje, alternativni put, alternativni posao, alternativna politika, alternativni partner, alternativna medicina*;
- *cestovnjak* u značenju *cestovni trkač, cestovni bicikl, cestovni automobil; cestovni radnik, cestovni policajac*;
- *ekskluziva* u značenju *ekskluzivan automobil, ekskluzivno pitanje, ekskluzivan zahtjev, ekskluzivna usluga, ekskluzivan intervju, ekskluzivna vijest, ekskluzivna priča, ekskluzivan prostor; ekskluzivan projekat, ekskluzivna igra, ekskluzivno mjesto*;
- *gumenjak* u značenju *gumene čizme, gumeni čamac, gumena prostirka, gumene bombone, gumeni metak*;
- *jubilarnac* u značenju *jubilarni slavljenik, jubilarno piće, jubilarni pogodak, jubilarna godišnjica, jubilarna proslava*;
- *profesionalac* u značenju *profesionalni igrač, profesionalni šminker, profesionalni dizajner*;
- *zabavnjak* u značenju *zabavni pjevač, zabavna muzika, zabavna pjesma*.

ANALIZA UNIVERBA *ALTERNATIVA*

Univerb *alternativa* ima široku lepezu značenja i možemo ga pronaći u različitim diskursima, od političkog do modnog.

Riječ *alternativa* u *Rječniku bosanskoga jezika* (Halilović – Palić – Šehović, 2010, str. 15) ima sljedeće značenje: 'jedna od dviju mogućnosti koje se mogu izabrati, druga mogućnost', ali i 'mišljenje, djelovanje i sl., koje je drukčije od onoga koje se smatra ustaljenim, uobičajenim, široko

---

sljedećih univerba: *rudarke, salonke, slobodnjak, daljinar, saobraćajka, narodnjak, ljubić, srednjak*. O svim značenjima univerba koji su bili predmet ankete i rezultatima iste, vidjeti više u: Durmišević-Cernica, 2020, str. 28–47.

⁶ Višeznačim (polisemičnim) univerbima smatramo one univerbe koji imaju najmanje dva značenja potvrđena u pisanom ili usmenom korpusu, ali smo za potrebe ovog rada izdvojili i analizirali samo one sa tri i više značenja da bismo ograničili obim rada.

prihvaćenim'. Slično značenje je i u *Rječniku bosanskog jezika* (Čedić i dr., 2007, str. 7): 'izbor između dvije mogućnosti', kao i kod Jahića (2010, str. 76). U *Rječniku sarajevskog žargona* (Saračević, str. 2012) nije zabilježena.

Kao što primjećujemo, data su značenja, zapravo, opisni iskazi, a istraživa-ni korpus će nam pokazati na koju se dvočlanu sintagmu univerb *alternati-va* odnosi. Tako je u jednom tekstu s internetskog portala univerb *alternati-va* upotrijebljen više puta: "U Bosni se mora tražiti **alternativa**, nemamo s kim razgovarati (...) Problem je u tome da društvo mora pokušati tražiti **alternative**. (...) Ako neki biznis propadne onda se iz toga uči i pokušava se naći **alternativa**. (...) Oni (političari, prim. aut.) pričaju da žele u EU, a mole boga da do toga nikada ne dođe. To je činjenica. Dakle, ako se to zna, onda narod konačno mora pokušati pronaći **alternativu**." (<https://www.klix.ba/vijesti/bih/josip-juratovic-u-bih-se-mora-traziti-alternativa-nemamo-s-kim-razgovarati/191031031>).

Iz konteksta zaključujemo da je prvi univerb *alternativa* nastao univerba-cijom dvočlane sintagme *alternativno rješenje*: "U Bosni se mora tražiti **alternativno rješenje**, nemamo s kim razgovarati"; drugom univerbu bi odgovarala sintagma *alternativni put*: "Problem je u tome da društvo mora pokušati tražiti **alternativne puteve**"; treći bi univerb mogao nastati od sintagme *alternativni posao*: "Ako neki biznis propadne onda se iz toga uči i pokušava se naći **alternativni posao**." I četvrti univerb iz teksta nastao je od dvočlane sintagme *alternativna politika*: "Dakle, ako se to zna, onda narod konačno mora pokušati pronaći **alternativnu politiku**."

Univerb *alternativa* može značiti i *alternativni* (koalicioni) *partner*, u poli-tičkom diskursu: "Ako Bh. blok ostane pri svome, **alternativa** su SBB, A-SDA, PDA i SBiH" (<https://www.klix.ba/vijesti/bih/izetbegovic-ako-bh-blok-ostane-pri-svome-alternativa-su-sbb-a-sda-pda-i-sbih/190207146>); a može značiti i *alternativna medicina*: "Kazu mi da je kruska prepecenica dobar prirodni lijek, al s obzirom da nisam dobar prijatelj alkoholu, trazim drugu prirodnu **alternativu**." (<https://forum.klix.ba/slaba-perifer-na-cirkui-lacija-t149121.html>).

Možemo zaključiti da je ovaj univerb višeznačan i ima visok stepen kontekstualnosti, jer bi mogao imati značenje bilo koje dvočlane sintagme čiji je prvi, zavisni član adjektiv *alternativan*.⁷

ANALIZA UNIVERBA *CESTOVNJAK*

Riječ *cestovnjak* nije zabilježena u rječnicima bosanskog jezika (Čedić i dr., 2007; Halilović – Palić – Šehović, 2010; Jahić, 2010a), kao ni u *Rječniku sarajevskog žargona* (Saračević, 2012). U razgovornom stilu *cestovnjak* je univerb i znači *cestovni trkač*, a frekventan je posebno u sportskom žargonu, te u razgovornom i u novinarsko-publicističkom stilu: “Malo prije toga, ja sa ovom ekipom **cestovnjaka** prijavim polumaraton u Dubrovniku, nisam ga trčala prošle godine, ove moram.” (<https://trcanje.net/arhiva/15292>). Sljedeći primjer je podnaslov sportskog članka koji je, zapravo, aluzija na Goetheov roman iz doba romantizma *Jadi mladog Vertera*: “Jadi mladog **cestovnjaka**” (<https://trcanje.net/arhiva/16018>), gdje se, zapravo, radi o mukama cestovnih trkača u odnosu na one koji inače trče brdske (*trail*) trke. U pisanom korpusu nismo pronašli primjere za univerb *cestovnjak* koji bi značio *cestovni radnik* iako je u *Rječniku bosanskoga jezika* (Halilović – Šehović – Palić, 2010, str. 108) ova sintagma zabilježena – *cestovni radnik*: ‘onaj koji radi na održavanju cesta’. Usmeni izvori nam, pak, potvrđuju da *cestovnjak* znači i *cestovni radnik*, pa i *cestovni policajac*.

Na internetskim forumima ovaj je univerb, u značenju *cestovni bicikl*, frekventan, a značenje mu ovisi o kontekstu: “ja barem jednom sedmicno

⁷ Kada je ovaj univerb u pitanju, odnosno univerbi nastali dodavanjem sufiksa *-a*, može se javiti nedoumica da li je u pitanju, zaista, univerbacija, jer u dosadašnjoj literaturi (s izuzetkom neobjavljene doktorske disertacije E. Durmišević-Cernice: “Normativni i stilistički aspekti univerbacije u savremenom bosanskom jeziku”, 2020, gdje su navedeni sljedeći univerbi: *alternativa*, *bilateralala*, *defanziva*, *ekskluziva*, *gotiva*, *kreativa*, *multilateralala*, *negativa*, *normala*, *ofanziva*, *pozitiva*, *trilateralala*) nisu navođeni ovi tipovi univerba, ili se radi o potpuno suprotnom procesu – multiverbaciji. Multiverbaciju spominju Otašević (1997, str. 61), Radovanović (2004, str. 46–48) i Ajdžanović (2018, str. 11). Bio bi to postupak zamjene jednočlane leksemске jedinice višečlanim jedinicama “pre svega dodavanjem kakvog istokorenog pridjeva, radi postizanja veće semantičke preciznosti” Ajdžanović (2018, str. 11), a Radovanović (2004, str. 46) navodi primjere poput: *plav* > *plave boje*, *novac* > *novčana sredstva*, *loše* > *u lošem stanju* i sl. Ovdje se onda javlja i problem hronologije: kako sa sigurnošću utvrditi da li je i kada monoleksemска jedinica (univerb) motivirala nastanak višeleksemских jedinica ili je od dvočlane sintagme nastao univerb. Sve su ovo pitanja za nova istraživanja na planu univerbacije.

provozam **cestovnjaka**... ne nabijem neku kilometrazu 20-30km, ali je osjećaj fenomenalan istina, **cestovnjaci** jesu skupi, ali raja kupuje telefone od preko hiljadu KM, a za te pare se može super **cestovnjak** uzeti...” (<https://forum.klix.ba/biciklom-kroz-sarajevo-t51126s11250.html-sid==8c0276549ef3f1ad072e33a905bc241f>). Da univerb *cestovnjak* znači i *cestovni automobil*, potvrdu imamo na internetskim forumima: “U skladu s tim i auti su totalno drugaciji, Kia je ozbiljniji terenac, Tuscon je više **cestovnjak**.” (<https://bhtuning.com/threads/hyundai-tucson-vs-kia-soreno-to-savjet.96908/>). Potvrdu za značenje *cestovni automobil* bilo je teže pronaći, pa možemo zaključiti da dominira značenje *cestovni bicikl*, a da je upotreba univerba *cestovnjak* u značenju *cestovni automobil* u prethodnom primjeru veoma ekspresivna i stilski markirana.

ANALIZA UNIVERBA *EKSKLUZIVA*

Riječ *ekskluziva*⁸ nije zabilježena u rječnicima bosanskog jezika (Čedić i dr., 2007; Halilović – Palić – Šehović, 2010; Jahić, 2010b), kao ni u *Rječniku sarajevskog žargona* (Saračević, 2012). U istraživanom korpusu, u razgovornom stilu na internetskim forumima ima niz značenja: “RR⁹ je uvijek bio čista **ekskluziva** i biser za malobrojne.” (<https://forum.klix.ba/automobilizam-all-about-p13323256.html#p13323256>), u značenju *ekskluzivan automobil* – automobil koji nije za svakoga, poseban automobil.

Sljedeći primjer nam nudi drugačije značenje, odnosno potencijalne dvočlane sintagme od kojih bi univerb mogao nastati su različitih značenja: “Ono što LGBT populacija traži je čista **ekskluziva**.” (<https://forum.klix.ba/homoseksualnost-i-usvajanje-djece-p11426189.html>). Iako smo sve vrijeme pisali i zagovarali tezu kako su univerbi višeznačni, ali im je u kontekstu uvijek lahko odrediti značenje, naišli smo na primjer gdje porijeklo univerba *ekskluziva* možemo sagledati preko više sintagmi, gdje je zavisni atributivni član uvijek nepromijenjen i to je “ekskluzivan”, ali upravni glavni član sintagme mogao bi biti “zahtjev”, “usluga”, “pitanje”. Naime, potrebno je, vjerovatno, poznavati cijeli kontekst, a ne samo

⁸ *Ekskluzivan* u *Rječniku bosanskoga jezika* ima sljedeće značenje: ‘koji se ne dijeli sa drugima, koji isključuje druge, koji je zatvorenog tipa; koji oštro zastupa vlastite stavove i tvrdnje, bez spremnosti na kompromis; isključiv; koji ne odstupa od svog stava; nepopustljiv’ (Halilović – Palić – Šehović, 2010, str. 262).

⁹ Range Rover, primjedba naša.

rečenicu da bismo ovo mogli “dešifrirati” na pravi način. Citirana rečenica sa univerbom dio je diskusije na internetskom forumu. Diskusija nosi naziv “Homoseksualnost i usvajanje djece” i bez namjere da iznosimo ičije stavove o ovoj temi (nije ni mjesto ni vrijeme), možemo pretpostaviti da univerb *ekskluziva*, a i dvočlana sintagma od koje je nastao ima isključivo negativno značenje, s tim što bi dvočlana sintagma bila jasnija i preciznija, a s ovako upotrijebljenim univerbom, sigurno je ekspresivnija i značenje je donekle neodređeno. S obzirom na daljnji stav izrečen nakon citirane rečenice: “Još jedna od mnogih manipulacija je tvrdnja kako su njima ugrožena prava iako imaju sva prava kao i ostali ljudi. Tamo neko je napisao šta bi trebala biti prava LGBT populacije i taj spisak trebamo uzeti kao jedini validan?”,¹⁰ možemo zaključiti da je *ekskluziva* u ovom kontekstu univerb dvočlane sintagme: *ekskluzivno pitanje* (“pitanje koje ne treba rješavati”), *ekskluzivan zahtjev* (“zahtjev koji ne treba nikad ostvariti”) ili *ekskluzivna usluga* (“usluga koju ne treba nikad ispuniti”).

Univerb *ekskluziva* ima i značenje *ekskluzivan intervju* (poseban intervju): “Tražit ćemo da saopći ko je naredio uklanjanje **intervjua** i ako je neko naredio zbog čega su oni pristali na to da uklone **intervju** koji su prethodno danima najavljivali kao **ekskluzivan** – rekla je Rudić. (...) 'Zašto je intervju sa direktoricom jedne javne ustanove **ekskluziva**? Zar njihova komunikacija sa javnošću ne bi trebala da bude uobičajena pojava?’” (<https://poskok.info/bh-novinari-traze-da-bht-saopci-na-ciji-zahtjev-je-uklonjen-intervju-sa-sebijom-izetbegovic/>).

Ovaj je primjer naveden i u jednom naslovu: “Svjetska **ekskluziva**: Sutra u printanom izdanju 'Avaza' **ekskluzivni intervju** s Tomom Hardijem” (<https://avaz.ba/showbiz/film-i-tv/418651/svjetska-ekskluziva-sutra-u-printanom-izdanju-%E2%80%9Cavaza%E2%80%9D-ekskluzivni-intervju-s-tomom-hardijem>). Kao što primjećujemo, upotrijebljena je dvočlana sintagma *ekskluzivni intervju*, a samo redak prije univerb *ekskluziva*, što bi moglo značiti *ekskluzivna vijest* ili *priča*. Ovdje je jasno kako je u samom naslovu, koji treba da privuče, očara čitaoca, upravo upotrebom i univerba i dvočlane sintagme, “nabijena” energija “ekskluziviteta”, posebnosti i naslova, i članka, i samog portala. U ovom slučaju možemo govoriti o frekventnoj upotrebi riječi *ekskluzivno*, *ekskluziva*, *ekskluzivni intervju*

---

¹⁰ Izvor je već naveden ranije.

u jednoj relativno kratkoj novinskoj najavi. Može nam izgledati čudno gotovo tautološko ponavljanje spomenutog izraza, jer se obično teži koristiti raznovrsnija leksika, da bi se izbjegla monotonost i sl. Ovdje, kao da se namjerno koriste istoznačni izrazi i, upravo, oni očuđavaju dati tekst.

Sljedeće značenje univerba *ekskluziva* jeste *ekskluzivni prostor*: “Ljudi vole tajne. Mirisi povijesti, misterije bivše tvorničke hale, umjetnost u kojoj se prepliću stari snovi i novi počeci. **Ekskluziva** galerija i muzeja u koje se ulazi sa strahopoštovanjem, u Dubravkinom ateljeu – depou je nepostojeća pojava.” (<https://www.oslobodjenje.ba/o2/kultura/izlozbe/susret-u-depou-i-putovanje-u-sarajevo-482480>). Izbor univerba namjesto dvočlane sintagme ili bilo kojeg opisnog izraza u ovom tekstu koji pripada rubrici “kultura” na internetskom portalu, zapravo govori koliko je jak utjecaj razgovornog stila na novinarski. Inače, univerb *ekskluziva* pripada razgovornom stilu.

U rubrici “tehnologija” univerb *ekskluziva* znači *ekskluzivan projekat* ili *otkriće*¹¹: “PlayStation 4 konzola ove je godine imala nekoliko **ekskluziva** poput Persone 5 i Nioha.” (<https://www.oslobodjenje.ba/o2/tehnologija/gaming/jedna-od-najboljih-ps4-ekskluziva-ove-godine-stize-i-na-pc>); a da, zapravo, znači *ekskluzivna igra*, otkrio nam je sljedeći primjer: “Sada već davne 2013. godine, Xbox One **ekskluziva** Below, čiju smo najavu vidjeli i tokom Microsoftove E3 pressice, bila je jedan od najsajajnijih indie dragulja o kojima se stalno pričalo, no ubrzo potom nastao je tajac i o **igri** nismo doznali gotovo ništa novo...” (<https://www.oslobodjenje.ba/o2/tehnologija/gaming/microsoftova-ekskluziva-below-je-ziva-i-zdrava-nakon-duzeg-vremena-imamo-i-novi-gameplay-video-354863>).

Navest ćemo još primjere iz usmenih izvora kojima smo svjedočili u različitim situacijama: u tramvaju, u parku i sl.: “Taj je kafić prava **ekskluziva!**” (Taj je kafić pravo **ekskluzivno mjesto!**) – izuzetno je teško ući u taj kafić, treba rezervacija ili pozivnica i sl.

ANALIZA UNIVERBA *GUMENJAK*

Riječ *gumenjak* u *Rječniku bosanskoga jezika* (Halilović – Palić – Šehović, 2010, str. 346) znači: 'obuča od gume', kao i 'razni drugi predmeti načinjeni

¹¹ Mislimo na otkriće u tehnološkom smislu.

od gume'. U *Rječniku sarajevskog žargona* (Saračević, 2012) zabilježena je u obliku množine *gumenjaci* < *gumene čizme*, dok žargonizam *gumenjak* ima značenja koja nama nisu interesantna u kontekstu univerbacije. Ukoliko se univerb *gumenjak* odnosi na obuću, on je uvijek u množini, tako da nam primjer univerba kod Saračevića (2012) samo dodatno potvrđuje naš stav da je *gumenjak*/da su *gumenjaci* univerb u značenju *gumene čizme*. U *Rječniku bosanskog jezika* (Čedić i dr., 2007, str. 186) *gumenjak* znači: 'ono što je napravljeno od gume', a kod Jahića (2011, str. 115) ova riječ ima značenje: 'obuća od gume', kao i: 'neki drugi predmet od gume (gumeni ogrtač, šlauf, čamac, točak od zaprežnih kola i sl.)'.

U razgovornom stilu je frekventan, što potvrđuju primjeri sa internetskih foruma: "kakvi su to **gumenjaci** onda? Ja bih odmah u radnju i vratila ih....mogu se naci kozne cizme za te pare..." (<https://forum.klix.ba/gumene-cizm-ic-e-t91387s25.html>). Možemo primijetiti da je dvočlana sintagma *gumene čizme* neutralna, a da je upotreba univerba *gumenjaci* veoma ekspresivna.

Pronašli smo i veoma zanimljiv primjer univerba *gumenjak* koji znači *gumeni čamac*: "Kupio sam registrovan čamac... (...) Moram li imati neku posebnu opremu, radi se o **gumenjaku** s motorom." (<https://forum.klix.ba/auto-f14/nautika-prvi-put-camcem-na-more-kako-t156390.html>). Također, pronašli smo u razgovornom stilu i značenje *gumena prostirka* za univerb *gumenjak*: "Pozz, zna li ko, gdje se imaju kupiti kvalitetne prostirke za noge u autu, ono da nisu bash obicni **gumenjaci**?" (<https://forum.klix.ba/gdje-kupiti-prostirke-za-auto-t65816.html>).

U novinarsko-publicističkom stilu na internetskim portalima pronašli smo da *gumenjaci* znače i *gumene bombone*: "Salčinović je u neka doba uvidio da u aranžiranim ovalima nedostaje **gumenih bombona**, pa se odmah poduzela spektakularna akcija da se ne obrukamo pred narodom. Dovukli smo pun gepek Kolareve corse, narod nije svunoć mogao prestati preživati **gumenjake**." (<https://www.oslobodjenje.ba/o2/kultura/izlozbe/nad-int-u-brod-bcu-juzni-vjetar-s-mihrivoda>), i ovo je značenje veoma ekspresivno i neobično. Opet u razgovornom stilu na internetskim forumima univerb *gumenjak* ima značenje *gumeni metak*: "Usput angažovati vojsku da ih čuva i ssvakog koji bude nešto vrludao pucati **gumenjacima** (mecima ovim ili onim ☺)." (<https://forum.klix.ba/drustveno-koristan-rad-t144607.html>).

Kao što smo mogli primijetiti, ovaj je univerb višeznačan, ali uvijek kontekstualno uvjetovan.

ANALIZA UNIVERBA *JUBILARAC*

Riječ *jubilarac* u *Rječniku bosanskog jezika* (Jahić, 2011, str. 414) znači: 'onaj koji proslavlja neki jubilej'. U *Rječniku sarajevskog žargona* (Saračević, 2012) nije zabilježena, kao ni u preostala dva rječnika bosanskog jezika (Čedić i dr., 2007; Halilović – Palić – Šehović, 2010).

Univerb *jubilarac* nije frekventan ni u razgovornom, a ni u novinarsko-publicističkom stilu. Usmeni izvori nama bliskih ljudi potvrđuju da im je ovaj univerb nepoznanica i da ga ne upotrebljavaju. Na internetskom portalu smo ga pronašli u sljedećem kontekstu: “Pred kraj utakmice, Prosinečki je izveo i **jubilarca** Džeka, koji je ovacijama ispraćen sa njegove Grbavice, na kojoj je i počeo zaista impozantnu karijeru.” (<https://interview.ba/vijesti/item/17545-ep-rade-i-deni-za-slavlje-zmajeva>) i znači *jubilarni slavljenik*. Imamo potvrde u razgovornom stilu, na internetskim forumima, da *jubilarac* znači *jubilarno piće*: “Vala Muha niko ovdje ne spomenu 'zvekana' **jubilarca...**” (https://forum.klix.ba/search.php?st=0&sk=t&sd=d&sr=po&sts&author_id=169532&start=300), a da se radi o *jubilarnom piću*, svjedoči i ilustracija odmah poslije navedenog komentara.¹²

Univerb *jubilarac* znači i *jubilarni pogodak*: “Ma Salah je malo preopterećen tim **jubilarnim 50. pogotkom**, pa mu je nekako to poput kamenčića u cipeli. (...) Zbog tog **jubilarca**, a i zbog skidanja malera, trebalo mu je dati onaj penal da proba.” (<https://forum.klix.ba/liverpool-fc-p15455240.html>). U novinskim tekstovima na internetskim portalima *jubilarac* je i *jubilarna godišnjica* ili *jubilarna proslava*: “Baš zato sam odlučio da se i ovaj moj **jubilarac** poslije tri decenije desi bez obzira na vrijeme u kojem živimo i da se tu ponovo uključe moji prijatelji... Evo zgođe da mlade generacije provjere i uvjere se o (...) mojim nekadašnjim spektaklima i desetosatnim 'Rockmaratonima' kojima obilježavah svoje **jubilarce...**” (<https://www.klix.ba/magazin/muzika/zelimir-altarac-cicak-najavio-rock-spektakl-izvan-vremena-za-sva-vremena-u-sarajevu/190924088>).

---

¹² Na ilustraciji je alkoholno piće – konjak *Vecchia Romagna Etichetta bianca*.

ANALIZA UNIVERBA *PROFESIONALAC*

Riječ *profesionalac* u *Rječniku bosanskoga jezika* (Halilović – Palić – Šehović, 2010, str. 1061) ima nekoliko opisnih značenja: 'onaj koji je stručno osposobljen za kakav posao', 'onaj koji se stalno bavi kakvim poslom', 'onaj koji vješto, savjesno i odgovorno obavlja svoj posao', i u sportskom žargonu: 'onaj koji za svoj takmičarski angažman dobija novac'. U *Rječniku bosanskog jezika* (Čedić i dr., 2007, str. 900) ova riječ znači: 'onaj koji svoj posao obavlja profesionalno, koji je školovan i obučavan za neki posao'. U *Rječniku sarajevskog žargona* (Saračević, 2012) nije zabilježena.

Tako je u korpusu internetskih portala ovaj univerb frekventan kad je riječ o sportu i ima značenje *profesionalni igrač*: "Svjetska fudbalska asocijacija (FIFA) i Udruženje fudbalskih **profesionalaca** (FIFPro) objavili su danas spisak od 15 kandidata za tri mjesta u veznom redu..." (<https://www.klix.ba/sport/nogomet/luka-modric-medju-15-veznih-igraca-kandidata-za-najbolji-tim-godine/141128085>). Da univerb *profesionalac* nije isključivo vezan za sport, svjedoči i dvočlana sintagma *profesionalni šminker*, pa u skladu s tim, možemo govoriti i o tom značenju univerba *profesionalac*: "ali ako je neko ko nema iskustva ili talenta onda ce ti satima 'pisati i brisati', na kraju ti lice neće ni na sta liciti. Bolje idi nekome ko je **profesionalac** a ne nekom ko ti je 'na ruku' zbog adrese. (...) a simpa mi je da neko ide **profesionalnom šminkeru** radi poslovnog sastanka." (<https://forum.klix.ba/profesionalno-sminkanje-t90619.html>).

Dalje, također smo u korpusu na internetskom forumu pronašli sintagmu *profesionalni dizajner*: "E, sad, nakon sto sam to rekao kao **profesionalni dizajner** (to jest, kao dizajner koji prima mjesečnu placu), mogu reci da mi je ovaj klixov dizajn dobar" (<https://forum.klix.ba/klix-novi-dizajn-p8450177.html>), a u sljedećem primjeru sa internetskog portala imamo univerb *profesionalac*, gdje iz konteksta vidimo da se radi o *profesionalnom dizajneru*: "Dizajneri za uređenje interijera već su sada uočili trendove za 2019. godinu kada je riječ o odabiru boja za dom. **Profesionalci** su se odlučili za najnježnije pastelne nijanse..." (<https://www.klix.ba/lifestyle/kucaured/boje-koje-ove-godine-morate-imati-u-svom-domu/190409048>).

Kao što možemo primijetiti, značenje univerba *profesionalac* iz svijeta sporta prelazi i u oblast mode i zabave. Nekako nam se čini da se pridjevom *profesionalan* naglašavaju ona zanimanja koja mogu biti i hobi i nešto

što se radi u slobodno vrijeme (npr. igrati fudbal rekreativno ili baviti se bilo kojim drugim sportom u slobodno vrijeme, neprofesionalno; šminkanje, masiranje, uređivanje doma – također je nešto što može biti samo hobi ili zabava u odnosi na stvarni *profesionalni* plaćeni posao koji inače osoba obavlja). Nećemo nikad naići na sintagme **profesionalni ljevakar*, **profesionalni nastavnik*, **profesionalni prodavač*, **profesionalni veterinar* i sl.

ANALIZA UNIVERBA ZABAVNJAK

Riječ *zabavnjak* u *Rječniku bosanskoga jezika* (Halilović – Palić – Šehović, 2010, str. 1463) sufiksalna je izvedenica opisnog značenja: 'onaj koji izvodi ili stvara zabavnu muziku' i pripada razgovornom stilu. U *Rječniku sarajevskog žargona* (Saračević, 2012) nije zabilježena, kao ni u *Rječniku bosanskoga jezika* (Čedić i dr., str. 2007).

Univerb *zabavnjak* je, inače, višeznačan i kontekstualan. Naime, govorimo o sljedećim značenjima: *zabavni pjevač*, *zabavna muzika*.

Prvo ćemo provjeriti u korpusu da li funkcioniра dvočlana sintagma *zabavni pjevač* da bismo i potvrdili postojanje univerba uopće (oko postojanja sufiksalne izvedenice ne dvojimo). Onog trenutka kada naglasimo da vršimo provjeru uopće i postojanja univerba, znači da smo i sami nesigurni, a i da naši ispitanici kroz usmene neformalne ankete imaju dvojbu oko toga da li je *zabavnjak* < *zabavni pjevač* (univerb) ili *izvođač/pjevač zabavne muzike* (sufiksalna izvedenica). Dobili smo i jedno i drugo tumačenje, a naša jezička intuicija nam potvrđuje da dvočlana sintagma *zabavni pjevač* funkcioniра i ne smatramo je vještačkom i “isforsiranom”. U istraživanom korpusu pravi je raritet pronaći dvočlanu sintagmu *zabavni pjevač*, pa tako i oblik *zabavnjak*. Samo smo uspjeli pronaći jedan primjer: “Narodnjaci, **zabavnjaci** i rokeri se ujedinili: 'Zastave ljubavi' za žrtve poplava” (<https://www.klix.ba/magazin/muzika/narodnjaci-zabavnjaci-i-rokeri-se-ujedinili-zastave-ljubavi-za-zrtve-poplav/140806075>), a dalje u tekstu imamo i pojašnjenje tog univerba u vidu dvočlane sintagme *zabavni pjevači*: “Poznati muzičar iz Zenice (...) napisao je tekst i pjesmu 'Zastave ljubavi' koju su narodni, **zabavni** i rok pjevači otpjevali za ljude s područja pogođenih poplavama. (...) Spot, u kojem prvi put učestvuju 15 **pjevača** – narodnjaka, **zabavnjaka**, rokeri zajedno...” (Ibid.)

Nakon što smo pronašli potvrdu za dvočlanu sintagmu *zabavni pjevač*, onda možemo pretpostaviti da su i svi ostali primjeri riječi *zabavnjak*, za koje smo dvojili oko toga da li su univerb ili ne, a koji su veoma frekventni i u razgovornom i novinarsko-publicističkom stilu, zapravo, univerbi: “Ne kontam što '**zabavnjaci**' mrže narodnjake, a narodnjaci ne mrže '**zabavnjake**'.” (<https://forum.klix.ba/popularne-stvari-koje-ne-kontam-t133865s350.html>). Interesantna je upotreba navodnika kod univerba *zabavnjak*, ali ne i kod *narodnjak*, iako su oba univerba (i *zabavnjak* i *narodnjak*) podjednako frekventni u korpusu. I u novinarsko-publicističkom stilu ovaj univerb je frekventan i ekspresivan, pa tako, u jednom intervjuu novinarka pita *narodnjaka*: “Imam utisak da biste željeli da se okušate i kao **zabavnjak**.” (<https://www.oslobodjenje.ba/o2/showbiz/estrada/veliki-intervju-sabaa-na-saulica-iz-1981-ovako-je-legendarni-pjevac-govorio-436215>).

Zabavnjak je žargonizam sa značenjem: 'zabavna, pop muzika'. S obzirom na činjenicu da je riječ *muzika* hiperonim u odnosu na riječ *pjesma*, jasno nam je da će doći do preklapanja značenja, ali to nikako neće narušiti komunikaciju među sugovornicima: “slušam nase stare narodnjake i **zabavnjake** samo nocima punog mjeseca” (<https://forum.klix.ba/sta-gleh-da-slusa-cita-dijaspora-t74545.html>). Tako je i u ovom primjeru iz razgovornog stila sa internetskih foruma: i ovdje može funkcionirati i *zabavna muzika* i *zabavna pjesma*, no ovakvo preklapanje značenja ne ide na štetu komunikacije.

ZAKLJUČAK

Univerbacija je važan tvorbeni način nastanka novih riječi u bosanskom jeziku. Univerbaciju smo posmatrali kao tvorbeni postupak gdje od dvočlane sintagme nastaje univerb (monoleksemska jedinica) s izraženom ekspresivnošću. Univerbi su višeznačni i kontekstualno uvjetovani. Najbolje o tome svjedoče analizirani primjeri: *alternativa*, *cestovnjak*, *ekskluziva*, *gumenjak*, *jubilarac*, *profesionalac*, *zabavnjak*. Uglavnom nam kontekst pomaže u definiranju značenja univerba. Međutim, nekad može doći do preklapanja značenja (*zabavnjak*), pa tada akcent stavljamo na jezičku intuiciju govornika. Za razliku od univerba, dvočlana sintagma je uvijek precizna, jednoznačna i semantički jasno određena. Višeznačnost univerba govori o kreativnosti u jeziku i sposobnosti govornika da jezgrovito

i ekspresivno izražava različita značenja. Govornik svjesno bira univerb umjesto dvočlane sintagme, poigravajući se upravo tom višeznačnošću i računajući na nju u različitim komunikacijskim situacijama. Rad je, također, otvorio neke dvojbe, posebno kad su u pitanju univerbi nastali dodavanjem sufiksa *-a* (*alternativa*, *ekskluziva*), a tiče se odnosa univerbacije i multiverbacije.

IZVORI

a) Rječnici

Čedić, I. – Hajdarević, H. – Kadić, S. – Kršo, A. – Valjevac, N., 2007. *Rječnik bosanskog jezika*. Sarajevo: Institut za jezik.

Halilović S. – Palić, I. – Šehović, A., 2010. *Rječnik bosanskoga jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.

Jahić, Dž., 2010a. *Rječnik bosanskog jezika*. Tom 1, A–Ć. Sarajevo: Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., 2010b. *Rječnik bosanskog jezika*. Tom 2, D–F. Sarajevo: Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., 2011. *Rječnik bosanskog jezika*. Tom 3, G–J. Sarajevo: Autor/Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., 2012a. *Rječnik bosanskog jezika*. Tom 4, K–Kor. Sarajevo: Autor/Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., 2012b. *Rječnik bosanskog jezika*. Tom 5, Kos–Lj. Sarajevo: Autor/Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., 2014a. *Rječnik bosanskog jezika*. Tom 6, M. Sarajevo: Autor.

Jahić, Dž., 2014b. *Rječnik bosanskog jezika*. Tom 7, N–Nj. Sarajevo: Autor/Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., 2019a. *Rječnik bosanskog jezika*. Tom 8, O–Op. Sarajevo: Autor.

Jahić, Dž., 2019b. *Rječnik bosanskog jezika*. Tom 9, Or–Pa. Sarajevo: Autor.

Saračević, N., 2012. *Rječnik sarajevskog žargona*. Sarajevo: Autor.

b) Internetski izvori

www.klix.ba

www.trcanje.net

www.bhtuning.com

www.poskok.info

www.avaz.ba

www.oslobodjenje.ba

www.interview.ba

LITERATURA

- Ajdžanović, M., 2018. “Univerbacija u srpskoj dnevnoj štampi”. U: Šehović, A. ur., *Univerbacija/Univerbizacija u slavenskim jezicima*, zbornik radova sa Osamnaeste međunarodne naučne konferencije Komisije za tvorbu riječi Međunarodnog komiteta slavista. Sarajevo: Slavistički komitet, str. 9–20. Dostupno na: <https://slavistickikomiteta.ba/Univerbacija/Univerbizacijauslavenskimjezicima.pdf> [19. 10. 2019].
- Ančić-Obradović, M., 1968/1969. “Izvedene imenice i uključivanje značenja ili semantička kondenzacija”. *Radovi*, V, Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu, str. 241–254.
- Dragičević, R., 2018. “Neki aspekti univerbizacije u srpskom jeziku”. U: Šehović, A. ur., *Univerbacija/Univerbizacija u slavenskim jezicima*, zbornik radova sa Osamnaeste međunarodne naučne konferencije Komisije za tvorbu riječi Međunarodnog komiteta slavista. Sarajevo: Slavistički komitet, str. 104–117. Dostupno na: <https://slavistickikomiteta.ba/Univerbacija/Univerbizacijauslavenskimjezicima.pdf> [19. 10. 2019].
- Durmišević-Cernica, E., 2020. “Normativni i stilistički aspekti univerbacije u savremenom bosanskom jeziku”. Neobjavljena doktorska disertacija. Sarajevo.
- Gortan-Premk, D., 2004. *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskome jeziku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Otašević, Đ., 1997. “Univerbacija”. *Naš jezik*. XXXII/1–2, str. 52–63.
- Radovanović, M., 2004. “Dekompozicija i univerbacija”. U: Mladenović, A. ur., *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, XLVII/1–2, str. 43–50. Dostupno na: <https://pdfcoffee.com/radovanovic-o-dekompozicijipdf-pdf-free.html> [4. 7. 2021].
- Riđanović, M., 1998. *Jezik i njegova struktura*. Sarajevo: Šahinpašić.
- Stramljič Breznik, I., 2018a. “Univerbizacija v slovenski slovarki praksi”. U: Šehović, A. ur., *Univerbacija/Univerbizacija u slavenskim jezicima*, zbornik radova sa Osamnaeste međunarodne naučne konferencije Komisije za tvorbu riječi Međunarodnog komiteta slavista. Sarajevo: Slavistički komitet, str. 434–454. Dostupno na: <https://slavistickikomiteta.ba/Univerbacija/Univerbizacijauslavenskimjezicima.pdf> [12. 10. 2019].
- Stramljič Breznik, I., 2018b. “Univerbacija (poenobesedenje) v slovenskem besedotvornem sistemu”. *Slavistična revija*, 66/3, str. 369–382. Dostupno na:

file:///C:/Documents%20and%20Settings/Ibmt/Desktop/stramlji%C4%8D_breznik_univerbacija.pdf [17. 3. 2020].

Šehović, A., 2012. “Univerbacija u bosanskom jeziku”, Rajna Dragičević ur., *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima*, zbornik radova sa Četrnaeste međunarodne naučne konferencije Komisije za tvorbu reči pri Međunarodnom komitetu slavista. Beograd: Filološki fakultet, str. 407–417.

ABOUT SOME AMBIGUOUS UNIVERBS IN THE BOSNIAN LANGUAGE

Summary

The paper deals with univerbs – monolexemic units that originated from a two-membered congruent attribute syntagm. They are characterized by stylistic marking, expressiveness, economy, but also ambiguity and contextuality. Unlike univerbs, the two-part syntagm is always precise, unambiguous, and semantically clearly defined. Particular attention will be paid to the univerbs with multiple meanings – they are polysemous, hence contextually conditioned. The context is tremendously important in the analysis of the meaning of individual univerbs, although in some univerbs (*zabavnjak*) the context could not help in determining the precise meaning (*zabavna muzika : zabavni pjevač*). In that case, the linguistic sense of the speaker will be crucial in determining the meaning.

Key words: *univerbs, univerbation, ambiguity, contextuality, word formation, the Bosnian language*